Kelionė iš pragaro į šėtono karaliją

Vytautas KAZIULIONIS

Pabaiga. Pradžia Nr. 6

Ar pavyko palaužti mūsų kovingumą? Lietuviai vienas kitą pažino, petys petin stovėję sukilimo metu. Todėl mūsų atstovai užtikrino, kad mes išdavikų neturime. Sunkiau buvo išsiaiškinti ukrainiečiams ir rusams - daugumos atstovams. Kaip vėliau sužinojome, tarp savųjų jie atrado čekistų agentų, kuriuos pasmerkė myriop. Giltinė visuomet uoliai lydėjo etapų vilkstines. Po savaitės prie triumo laiptų gulėjo 7 lavonai. Spraudėmės kuo toliau nuo irstančių kūnų - nuo jų sklido baisus dvokas. Baržos triumas virto į didelį karstą, kuriame buvo apie 900 gyvų lavonų. Į pabaigą kelionės, kuri tęsėsi 20d., smarvė iš triumo užplūdo ir baržos denį. Neapsikentę čekistai įmetė 7 brezentinius maišus. Sujudinti lavonai dar labiau apnuodijo aplinką. Net po pusės šimtmečio prisiminus tą dieną, pykina širdį.

Kalinių gyvenime visuomet buvo reikšmingų susitikimų, naujų pažinčių. Norilsko miesto statybose dirbo apie 10 tūkst. kalinių. Kartą iš sargybos bokšto kareivis atpažino kalinį savo tėvą. Keletą kartų slaptai buvo susitikę, kol čekistai išaiškino savo klaidą. Kareivėlį nežinia kur išvežė. Iš naujai atvykusių senbuviai sužinodavo paskutines naujienas iš tėvynės. Lageryje užsimegzdavo draugystės, kurios tęsėsi ilgus dešimtmečius. Ypač buvo skaudžios išsiskyrimo minutės.

Krasnojarsko uosto krantinėje dar kartą filtravo, skirstė. Iš mūsiškių atradę itin pavojingų - Antaną Gabužį, Joną Lioniką ir dar keletą - išvežė į Vladimiro uždarą kalėjimą 2 metams. Visus kitus sulaipino į gyvulinius vagonus. Prasidėjo nauja kelionė į rytus.

Kiekviename vagone buvo iki 80 kalinių. Nemaža kalinių susirgo dizenterija. Prisimenu ant žemės iš skausmo besiraitantį jauną ukrainietį. Jam supūliavo kojos pirštas, negydoma sutino visa koja, po kelių savaičių Vanino uoste ją amputavo.

Kelionė traukiniu baigėsi prie Ramiojo vandenyno Vanino uoste. Svyruojanti klipatų kolona, baksnojama kareivių durtuvais ir pjudoma šunimis, pasiekė naujai perstatytą lagerį. Į rytus už 70 km saulėtomis dienomis juoduodavo Sachalino sala. Nedidelė lagerio zona buvo aptverta trimis eilėmis spygliuotų vielų tvora. Viduje simetriškai trimis eilėmis rikiavosi 12 barakų. Arčiau tvoros stovėjo du lauko tualetai, po kuriais buvo išraustos gilios duobės. Šios duobės tikriausiai ir sukurstė mintį apie masinį pabėgimą. Tualetas stovėjo apie 20 metrų nuo tvoros, už kurios dunksnojo bekraštė taiga. Tualetas buvo erdvus. Užblokavę duris, pradėjome intensyviai kasti tunelį. Iš lentelių sukalta dėžutė, tempiant prie abiejų galų pritvirtintas virves, sparčiai keliavo tuščia į tunelį, o pakrauta žemių - į tualeto duobę. Kasimo "mašiną" aptarnavo trys vyrai. Pamainos keitėsi dažnai. Kareivis iš bokštelio nieko neįtarė.

Po kelių dienų apie 40 metrų ilgio tunelis buvo baigtas, liko tik išrausti vertikalią olą į viršų. Zonoje vieni nekantravo laukdami nakties, ruošėsi bėgti, kiti, abejodami sėkme, nutarė pasikliauti Dievo valia. Tačiau įvykiai pakrypo sava linkme. Jeigu iš 12-os atsirado Judas, tai juolab iš devynių šimtų. Į pavakarę iš taigos išniro kelios dešimtys automatais ginkluotų kareivių, kurie žirklėmis ėmė karpyti aptvaro vielas. Po kelių minučių kareiviai apsupo tualetą, o keli šimtai kalinių apsupo kareivius, kurie keikdamiesi iš automatų pliekė virš mūsų galvų. Iš tunelio išvilko paskutinius kasėjus, tarp jų lietuvį Vytautą Bukiną (dabar gyvenantį Kaune). Vytautas nepasimetė - palengvėle prislinkęs arčiau kalinių, žaibiškai kirto dviem kareiviams per automatus ir po kelių šuolių atsidūrė tarp kalinių. Kitus du kasėjus įsiutinti kareiviai nešte išnešė už zonos.

Sunerimę čekistai nutarė kuo greičiau atsikratyti jiems nepalankaus kontingento: jau kitą dieną sulaipino į krovininio laivo "Vitebsk" triumus. Sunkvežimiu atvežė žiauriai sumuštus paskutiniuosius tunelio kasėjus. Vienas dėl vidinių kraujavimų po kelių dienų mirė laive. Antrasis draugų padedamas ištvėrė iki kelionės pabaigos. Tunelio išdavikas ukrainietis buvo paliktas "didžiojoje žemėje".

Laive sukruto kaliniai, buvę jūrininkai. Žinodami laivų konstrukciją, iš gultų išėmė lentgalius, išlaužė ventiliacinių angų grotas. Vos ne metro skersmens vamzdžiai nuo laivo paviršiaus per kelis triumus siekė laivo dugną. Pasinaudojus šia galimybe, buvo svarstoma užgrobti laivą. Nesulaukę organizuotų nurodymų, kai kurie drąsuoliai čekistus nustebino savo pasirodymu denyje. Kilo sąmyšis. Denyje sukaleno kulkosvaidžiai. Kareiviai užblokavo ventiliacines angas. Dar prisidėjo audra. Reikėjo stipriai laikytis už gultų stovų, kad nebūtum nublokštas ant grindų.

Vietoj penkių parų, sirgdami jūros liga, plaukėme bemaž dvi savaites. Kelionė laivu baigėsi Nagajavo įlankoje, Magadano uoste.

Galbūt sunkiausia buvo įveikti trijų kilometrų kelionę nuo uosto iki persiuntimo punkto. Vienas kitą prilaikydami, slinkome tarsi vaiduokliai, nesuvokdami, kur einame, negirdėdami gręsmingų sargybos raginimų. Tris kilometrus įveikėme tik per 4 valandas. Lagerį radome tuščią. Sugužėję į barakus, sukritome ant plikų gultų. Viskas atrodė kaip sapne.

Priminsiu skaitytojui, kad visa tai vyko jau po Stalino mirties.

Lietuviai laikėsi arčiau vienas kito. Didelę pagarbą ir pasitikėjimą tarp mūsų turėjo šiek tiek vyresnio amžiaus kunigas Česlovas Kavaliauskas, teisininkas Vaclovas Zubkevičius, inžinieriai Vytautas Laugalys ir Algirdas Ruzgys, karininkas Mikas Misiurevičius, Bronius Ramanauskas, Julius Aleknavičius, Juozas Daukantas ir kiti daugiau patyrę vyrai.

Magadano persiuntimo lageryje išlaikė porą savaičių. Beveik visi susirgome išsekimo liga, žmonių vadinama "vištalakčiais". Nusileidus saulei, užtemdavo ir akyse, nieko nematėme. Pirmą kartą buvo suteikta medicinos pagalba - padalijo po šaukštą žuvies taukų.

Paskutinę etapo atkarpą (apie 600 km) įveikėme sunkiasvoriais sunkvežimiais, kuriuose tilpo po 60 ir daugiau kalinių. Vežė į šiaurę Beringo sąsiaurio link, į Jagodno rajoną aukso kasyklą- šachtą Cholodnaja.

Tik po kelių mėnesių iš Taimyro pragaro pasiekėme Kolymos šėtono karaliją, aukso kasyklos šachtą Cholodnaja. Kalnų apsupti nedideliame slėnyje stovėjo dviem eilėmis išrikiuota keliolika barakų. Saulės spindulius matėme tik aukštai kalnų viršūnėse. Gyvenom tartum karste, nedidelėj spygliuota viela apraizgytoje teritorijoje, tačiau visiškai laisvi savo dvasia. Šioje duobėje buvome izoliuoti nuo pasaulio ir kitų kalinių. Čekistai baiminosi, kad laisvės troškimu "neužkrėstume" kitų. Tačiau jie labai klydo, nes šie jausmai jau visur liejosi per kraštus. Po Norilsko sukilo Vorkutos ir Karagandos lageriai. Prasidėjo gorlagų, berlagų, oziorlagų, vetlagų, visų kitų "lagų" griūtis.

Šiandieną ne vienam tai patyrusiam sukelia šypseną mintys kokio "inteligento", kuris, sovietmečiu prirašęs komunizmą liaupsinančių tomų tomus, dabar randa toj savo rašliavoj vienintelę abstrakčią citatėlę ir, ją iškėlęs, pasivadina Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės šaukliu. Suprask, žmogau,- jis net į komunistų partiją įstojo dėl Lietuvos išlikimo. Ką jau ten partizanai, ištisą penkiasdešimtmetį kovoję pogrindininkai, disidentai, politiniai kaliniai ir tremtiniai. Tai tik išsišokėliai.

Ne visi likimo broliai sulaukė išsvajotos laisvės. Retai kuriam nesuluošino sveikatos. Tačiau neįveikė dvasios stiprybės, neužgesino tėvynės meilės.

Nepalaužti Norilsko "Vyčiai", perėję kalėjimų, lagerių ir etapų pragarus, kiekvienais metais renkasi pagerbti žuvusių draugų, pasiguosti ir pasidžiaugti iškovota laisve ir nepriklausomybe.

Lietuvos partizanai, laisvės kovų dalyviai visuomet buvo apsisprendę:

Ginsimės lig vieno,
kaip Pilėnai gynės.
Paskutinį šūvį -
tau, širdie, skiriu!
Tegul šitos pušys
pasakys Tėvynei,
Kad lietuvis
niekad nemirė vergu.

Vyčio kryžiaus ordino istorija

(atkelta iš 5 psl.)

Nijolė Sadūnaitė, kunigas J.Zdebskis (po mirties), III laipsnio Vyčio kryžiaus ordinais - prelatas A.Svarinskas, kunigas R.Grigas, kunigai J.Kauneckas, V.Lapienis ir kiti.

1999 02 01 Vyčio kryžiaus ordinais apdovanota grupė "Lietuvos Katalikų Kronikos" leidėjų, Helsinkio grupės narių, Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komiteto steigėjų ir narių, taip pat partizanų ir disidentų. Tarp jų II laipsnio ordinais apdovanotas arkivyskupas J.Steponavičius, III laipsnio - P.Plumpa, Gema Jadvyga Stanelytė, P.Pečeliūnas (po mirties), IV laipsnio - P.Butkevičius, Adelė Dirsytė, kunigas K.Garuckas, A.Janulis, kunigas V.Jaugelis, Ona Lukauskaitė - Poškienė, kunigas Z.Neciunskas, Julija Ūselytė, kunigas V.Vėlavičius (visi po mirties) ir kiti.

1999 06 14 už ilgametę nenuilstamą kovą dėl Lietuvos valstybingumo, jos laisvės ir nepriklausomybės, aktyvų pasiaukojamą darbą okupacijos metais, išlaikant Lietuvos Respublikos valstybinių institucijų veiklą užsienyje Vyčio kryžiaus I laipsnio ordinu apdovanotas Lietuvos Vilties Prezidentas Stasys Lozoraitis (po mirties).

1999 09 24 už narsą, pasiaukojimą ir ištvermę, kovojant dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės bei ginant žmogaus teises ir laisves okupuotoje Lietuvoje, Vyčio kryžiaus II laipsnio ordinu apdovanotas 1946m. MVD nužudyti vyskupas Vincentas Borisevičius, III laipsnio - kunigas Pranas Gustaitis.

IV laipsnio Vyčio kryžiaus ordinas. 1930m.